

Asia: VN/2401/2026

Ehdotus kansalliseksi mediakasvatuslinjauksiksi

1. Johdanto

Mahdolliset kommentit ja huomiot johdannosta:

Kiitämme mahdollisuudesta lausua luonnoksesta kansalliseksi mediakasvatuslinjauksiksi. Lausuntomme noudattelee Yleisten kirjastojen neuvoston linjaa samasta asiasta.

Medialukutaidon edistäminen koko väestön tasoisesti on ajankohtainen aihe. Kirjastojen lakisääteinen tehtävä on tuen ja ohjauksen tarjoaminen monipuoliseen lukutaitoon ja mediakasvatus sisältyy tähän luontevasti.

Kirjastot panostavat erityisesti lasten ja nuorten lukutaitojen edistämiseen, ja kunnankirjastojen resursseista riippuen monessa tuetaan myös aikuisten medialukutaitoja ja digitaitoja.

2. Mediakasvatuksen nykytila

Mahdolliset kommentit ja huomiot mediakasvatuksen nykytilasta:

Mediakasvatus on olennainen osa demokratian turvaamista ja entistä tärkeämpää nykyajassa. Työ vaatii koordinaatiota ja resursseja.

Yleiset kirjastot tukevat kansalaisten osallisuutta ja toimijuutta tarjoamalla laitteita, tietoa ja opastusta, myös laitteiden käsittelyyn.

Aikuisväestön mediakasvatusvastuu on epäselvä ja kirjastoille tätä vastuuta on työnnetty digiopastusten kautta ilman kunnollista yhteiskunnallista keskustelua.

Tähän toimintaan ei nykyisillä resursseilla ole mahdollista panostaa riittävästi ja eriarvoistuminen näkyy kirjastoissa.

AVI:n peruspalvelujen arviointi kirjastojen lukutaitotyöstä toi esiin sen, ettei kaikissa kunnissa monilukutaitojen tukemiseen ole riittävästi resursseja ja osaamista.

Yleinen kirjasto on paikallistason olennainen toimija. Linjauksiin tulisi lisätä kirjastojen luontainen ja kestävä tapa kohdata kaikenikäisiä käyttäjiä myös mediakasvatuksen näkökulmasta.

3. Visio

Mahdolliset kommentit ja huomiot visiosta:

Kirjaston näkökulmasta kokonaisturvallisuus, demokratian vahvistaminen ja yhteiskunnallisen luottamuksen rakentaminen ovat keskeisiä. Tähän liittyvät oleellisesti yksilöiden taidot käyttää ja tunnistaa tekoälytyökaluja, tekoälyllä tehtyjä sisältöjä ja etenkin tekoälyn eettisiä haasteita. Näiden opastamisessa kirjastoilla tulee olemaan paljon mediakasvatuksellista tehtävää.

4. Tavoitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot tavoitteista:

Ketkä katsotaan kuuluviksi mediakasvatuksen kenttään? Miten yhteistyön ja rahoituksen kestävyys turvataan? Miten käytännössä mahdollistetaan kaikille kansalaisille pääsy laitteiden ja palvelujen pariin ja osallisuus digitaaliseen yhteiskuntaan?

5. Toimenpiteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimenpiteistä:

Valtakunnallisen yhteistyön koordinointi ja toiminnan ohjaus pitää olla vastuutettuja ja resursoituja.

Kirjastojen resurssit ja osaaminen haastavat tavoitteen toteutumista. Kirjasto pystyy pieneltä osin vastaamaan tähän tarpeeseen, esimerkiksi digituen ja arjen asiakaspalvelutilanteiden keinoin.

Mediakasvatuksen aikuiskoulutuksen tai sitä vastaavan sisällön tarjoamista osana kirjastojen mediakasvatusta ei voida tällä hetkellä tarjota kuin harvoissa isommissa kirjastoissa. Kirjastojen rahoituspohja ei välttämättä riitä, ja erityisesti harvaan asutuilla alueilla henkilökunnan osaaminen ja riittävyys ovat ongelma. Kolmannen sektorin kanssa solmitut kumppanuudet ja kirjastotilan tarjoaminen tällaiseen käyttöön ovat yleinen toimintamalli, mutta järjestöavustusten leikkaukset haastavat tämän toteutumista. Resursseissa on myös suuret alueelliset erot.

6. Toimeenpano ja seuranta

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimeenpanosta ja seurannasta:

Kuntien osalta tehtäväjako ei ole tarkennettu, eikä linjauksissa tunnisteta sitä, miten medialukutaitoja tuetaan jo nykyisellään kirjastojen lakisääteisten perustehtävien kautta. Monessa kirjastossa kunnan heikon taloustilanteen vuoksi henkilöstöresurssi on vähentynyt samalla kun kirjastonkäyttö lisääntyy. Henkilöstön työaika kuluu perustehtäviin: aukiolojen turvaamiseen ja aineiston käsittelyyn. Suunnitelmallinen mediakasvatustyö edellyttää riittävää määrää osaavaa henkilöstöä palvelun tuottamiseen joko itse tai yhteistyökumppaneiden kanssa. Hankevetoisuudesta tulisi päästä pysyvämpiin ratkaisuihin.

Mediakasvatus, medialukutaito ja kriittinen lukutaito tulee ensisijaisesti huomioida kuntien lukutaitostrategioissa ja -ohjelmissa, joita tällä hetkellä monessa kunnassa laaditaan. Digituki tulee nähdä vahvemmin osana mediakasvatusta.

Yleisten kirjastojen mahdollisuuksia demokratiakasvatukseen ja medialukutaidon tukeen tulee aktiivisesti kehittää. Kirjasto tavoittaa aikuisväestöä paremmin kuin mikään muu toimija ja tarjoaa laajasti mahdollisuuksia taitojen omaehtoiseen kehittämiseen. Yhteistyö muiden aikuisväestöä tavoittavien kuntatoimijoiden (maahanmuuttajapalvelut, työllisyyspalvelut) kanssa on välttämätöntä.

Kirjasto tekee demokratian ja osallisuuden edistämistyötä eri tavoin (yhteiskunnalliset keskustelut ja tilaisuudet, äänestäminen). Roolia esim. äänestysaktiivisuuden lisääjänä on mahdollista kasvattaa. Tiedon paikkana kirjasto tarjoaa mediakasvatuksen näkökulmasta mahdollisuuksia valottaa esim. poliittisia valintoja.

7. Liitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot liitteistä:

-

8. Yleiset kommentit linjausluonnoksesta

Yleiset kommentit kokonaisuudesta:

Kyseessä on tärkeä ja ajankohtainen kokonaisuus, joka tarvitsee resursointia.

Lukutaitotyö ja mediakasvatustyö pitäisi huomioida osana monilukutaitotyön kenttää, jota ohjaa Kansallinen lukutaitostrategia. Linjauksissa ei oteta riittävästi kantaa siihen, kuka näiden toimenpiteiden toimeenpanosta vastaa valtakunnallisesti ja paikallisesti ja millä resursseilla.

9. Muita mahdollisia terveisiä valmistelijoille

Muita mahdollisia terveisiä:

-

Manninen Juha
Suomen kirjastoseura ry

Manninen Juha
Suomen kirjastoseura ry